

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

Рогальська Н.Г.

У статті розглянуто теоретико-методологічні основи формування інвестиційного потенціалу банківської системи України; проведено комплексний стратегічний аналіз кредитно-інвестиційної діяльності вітчизняних банків на прикладі ПАТ КБ «ПриватБанк».

Постановка проблеми. Виступаючи в якості інвестиційного посередника, банківська система акумулює значні суми тимчасово вільних грошових коштів господарств і грошові накопичення населення використовуючи розрахункові, поточні рахунки, депозитні вклади, депозитні й ощадні сертифікати, банківські векселі та їх акцепт, із залученням інших різноманітних грошово-кредитних і фінансових інструментів залучення коштів. Усе це засвідчує великий інвестиційний потенціал банківської системи України [1].

Зважаючи на те, що інвестиційна діяльність вітчизняних комерційних банків нині знаходиться на стадії розвитку, необхідно застосувати цілий комплекс стратегічних заходів для забезпечення нормальних умов їх функціонування.

Аналіз попередніх досліджень. Питання інвестиційної діяльності банків, проблеми та перспективи розвитку висвітлено в працях А. Кузнецової, Б. Луціва, О. Другова, Я. Карпи, А. Пересади та багато інших вітчизняних науковців.

Так, Б. Л. Луців у своїй праці «Інвестиційний потенціал банківської системи» досліджує теоретичні основи поняття інвестиційного потенціалу банківської системи та окремі аспекти участі банків в інвестиційному процесі.

В. Міщенко, Р. Набок, Л. В. Ільченко-Сюйва розглядають питання підвищення інвестиційної діяльності в залученні іноземного капіталу, а саме розширення меж діяльності закордонних банків в українських просторах.

А. Кузнецова також досліджує питання іноземного капіталу в банківській системі України. Автор розглядає появу закордонних банків

як позитивний чинник розвитку як банківського сектору взагалі, так і інвестиційної діяльності українських банків зокрема.

Завдяки цим розробкам сучасного наповнення та розвитку набули теорія і практика фінансового забезпечення інвестиційної діяльності в економіці України. Разом із тим, недостатньо в науковій літературі висвітлені питання стратегічного аналізу кредитно-інвестиційної діяльності вітчизняних банків.

Метою даної статті є комплексний стратегічний аналіз кредитно-інвестиційної діяльності комерційного банку (на прикладі найбільшого українського банку за обсягом активів – ПАТ КБ «ПриватБанк») та розробка пропозицій щодо напрямів підвищення її ефективності.

Результати дослідження. Згідно з даними НБУ, за станом на 01.01.2013 р., ліцензію на здійснення банківських операцій в Україні мали 176 банків. У стадії ліквідації перебували 22 фінансові установи. Обсяг активів вітчизняної банківської системи за минулий рік зріс на 6,9% та на звітну дату становив 1 127,2 млрд. грн.

Зобов'язання банків збільшилися на 6,6% і за станом на 01.01.2013 р. склали 957,9 млрд. грн. Капітал банківських установ збільшився до 169,3 млрд. грн. Сплатений статутний капітал складав 103% від капіталу банків (рис. 1).

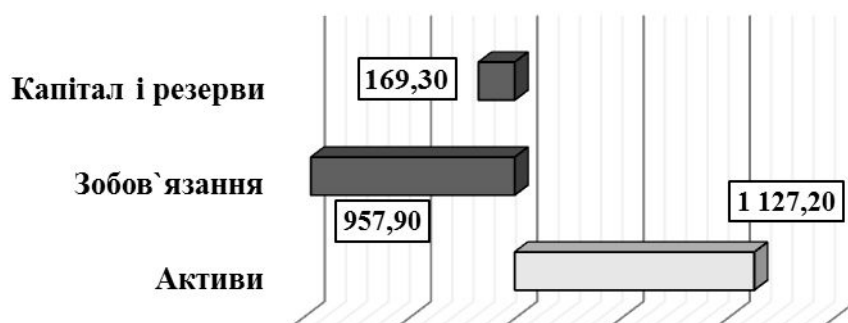

Рис. 1. Сукупні активи, зобов'язання та капітал по банківській системі України станом на 01.01.2013 р. [2]

Масовий прихід європейських банківських груп в Україну переважно позитивно позначився на економіці. Передусім це приплив нових живих прямих іноземних інвестицій (на відміну від, наприклад, видобувної промисловості, де більша частина ПІІ – реінвестування

раніше репатрійованих прибутків вітчизняних олігархів). Так, за даними Національного банку, якщо 2004 року з кумулятивного обсягу ПІІ в акціонерний капітал наших підприємств лише 7,7% надійшло до фінансового сектору, то 2008-го цей показник сягнув майже 30%. У 2006–2008 роках із \$26 млрд ПІІ в Україну майже 42% потрапили до фінансової системи. Саме на той період припадає бум придбань вітчизняних банків іноземцями. Європейські групи не полишили своїх «доньок» і в кризу. У 2009–2010 роках вони завели в український банківський сектор понад 17 млрд грн нового акціонерного капіталу.

Частка західних приватних фінансових установ (не беручи до уваги російських державних) у загальних чистих активах банківської системи зменшилася з майже 42% (на початку 2009-го) до 25% (у першій половині 2012-го) й здебільшого саме на користь місцевих українських банків (рис. 2).

Рис. 2. Частка груп фінансових установ у чистих активах української банківської системи, 2008-2012 рр., % [3-5]

За 2012 рік українські банки отримали прибуток обсягом 4,9 млрд грн. (за 2011 р. вони зазнали збитків обсягом 7,7 млрд грн.).

За останні роки простежується тенденція до переорієнтації банків із вкладень у цінні папери на інвестиції у цінні папери на продаж. Більшість інвестицій банків сьогодні здійснюється у формі кредитів. В таблиці 1 наведена структура інвестиційного портфеля першої п'ятірки українських банків станом на початок 2012 р.

Очевидно, що основною складовою кредитно-інвестиційного портфеля вітчизняних банків є кредити, видані на потреби населення та суб'єктів господарювання. При цьому кредити юридичним особам складають майже 2/3 загального обсягу.

Відомо, що характер кредитно-інвестиційної діяльності впливає на прибутковість та ліквідність комерційного банку. Підвищення питомої ваги кредитно-інвестиційних вкладень у загальних активах свідчить про те, що комерційний банк намагається підвищити прибутковість активів, нехтуючи їхньою ліквідністю.

Таблиця 1

Структура кредитно-інвестиційного портфелю першої п'ятірки українських банків станом на 01.01.2012 [5]

№	Назва банку	КІП, млн. грн.	Питома вага, %	У тому числі (млн. грн.)			
				Міжбанківські кредити	Кредити юридичним особам	Кредити фізичним установам	Цінні папери
	Всього	604 191,62	100	50728,49	482662,70	124211,11	56146,61
1	ПриватБанк	100 987,17	16,71	4157,33	94888,38	23869,12	278,51
2	Ощадбанк	63 211,38	10,46	610,62	53500,28	3953,24	13503,01
4	Промінвест-банк	30466,77	5,04	1275,58	28022,21	792,63	2593,40
4	ВТБ Банк	28522,02	4,73	716,57	28021,71	3333,64	1827,91
5	Укрсоцбанк	27008,99	4,48	116,98	16622,19	15565,78	2966,72

Для визначення характеру кредитно-інвестиційної діяльності банків використовують коефіцієнт рівня кредитно-інвестиційного портфеля в загальних активах:

$$K_{КІП} = \frac{КІП}{A} \times 100\% , \quad (1)$$

де $K_{КІП}$ – коефіцієнт рівня кредитно-інвестиційного портфеля у загальних активах; $КІП$ – обсяг кредитно-інвестиційного портфеля; A – загальні активи.

Розраховані коефіцієнти рівня кредитно-інвестиційного портфеля українських банків у загальних активах за 2008-2012 роки подані в таблиці 2.

Таблиця 2

Коефіцієнт рівня кредитно-інвестиційного портфеля в загальних активах вітчизняних банків за 2008-2012 роки (на початок періоду)

Показник	2008	2009	2010	2011	2012
Активи, млрд грн	599,40	926,09	880,30	942,09	1054,28
Кредитно-інвестиційний портфель, млрд грн	462,15	759,69	635,43	613,29	604,19
Коефіцієнт рівня кредитно-інвестиційного портфеля в загальних активах, %	77	82	72	65	57

Відповідно до значень коефіцієнта рівня кредитно-інвестиційного портфеля в активах, характер діяльності банківської сфери за перші два роки аналізованого періоду можна назвати ризиковим. У цей період спостерігається підвищення кредитної активності банків. Ризиковість пояснюється можливістю виникнення сумнівної або безнадійної заборгованості.

Таблиця 3

Рейтинг банків України за обсягом активів (тис. грн.) станом на 01.01.2013 [5]

№ п/п	Банк	Активи	Питома вага (%)	Балансовий капітал	Зобов'язання
	ВСЬОГО	853976,59	100,00	126167,84	727808,75
1	ПРИВАТБАНК	172428,71	19,564	18300,76	154127,95
2	ОЩАДБАНК	86008,55	9,759	18118,15	67890,40
3	ПРОМІНВЕСТБАНК	41318,06	4,688	5273,40	36044,66
4	УКРСОЦБАНК	38829,86	4,406	7657,09	31172,77
5	ВТБ БАНК	34212,33	3,882	4050,86	30161,47
6	ДЕЛЬТА БАНК	29842,47	3,386	3010,27	26832,20
7	ПУМБ	28229,81	3,203	4214,83	24014,97
8	СБЕРБАНК РОСІЇ	27025,93	3,066	3100,59	23925,34
9	АЛЬФА-БАНК	25588,82	2,903	4099,88	21488,93
10	ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	22548,40	2,558	1883,47	20664,93

Саме ці проблеми спіткали банківську систему України під час кризового періоду. Тому в подальші роки спостерігалася тенденція до стрімкого зниження питомої ваги кредитно-інвестиційного портфеля в

загальних активах. Станом на 01.01.2012 р., згідно із розрахованим коефіцієнтом, кредитно-інвестиційну діяльність банків можна назвати пасивною. Так, наразі в активах збільшилася частка готівкових коштів та коштів на рахунках.

Не зважаючи на широке розмаїття операцій банків на інвестиційному ринку, банківський сектор національної економіки демонструє тенденцію до скорочення обсягів інвестиційного портфеля на користь кредитного.

Таблиця 4

Рейтинг банків України за відносними показниками (%) станом на 01.01.2013 [5]

№	Банк	Рентабельність активів (ROA)	Рентабельність капіталу (ROE)	Ліквідність (Liquidity)
1	ПРИВАТБАНК	0,90%	8,40%	22,90%
2	УКРЕКСІМБАНК	0,20%	0,90%	32,40%
3	ОЩАДБАНК	0,70%	3,10%	26,30%
4	РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	0,10%	0,50%	24,60%
5	ПРОМІНВЕСТБАНК	0,50%	4,30%	9,50%
6	UniCredit (УКРСОЦБАНК)	0,00%	0,10%	18,50%
7	ВТБ БАНК	2,80%	23,50%	13,50%
8	ДЕЛЬТА БАНК	0,30%	3,30%	18,30%
9	ПУМБ	1,00%	6,40%	22,00%
10	НАДРА	0,00%	0,00%	10,40%

Така ситуація зумовлена низкою чинників, зокрема:

- відсутність ефективного функціонуючого фондового ринку;
- вищою дохідністю кредитних операцій, в порівнянні з інвестиціями;
- ширшим спектром ризиків, що виникають при здійсненні інвестиційних операцій, та складністю їх прогнозування і оцінювання;
- відсутністю у банків грошей для здійснення довгострокових інвестицій;
- наявністю у вітчизняних комерційних банків дочірніх структур.

Як показано в табл. 3, ПАТ КБ «ПриватБанк» є найбільшим банком в Україні за обсягом активів.

Відповідно, у табл. 4 представлено рейтинг банків (кращі 10) України за відносними показниками.

У відповідності до цих даних побудовано стратегічну карту діяльності найбільших українських банків на основі матриці Бостонської консалтингової групи (БКГ), де по осі Y показано відносну частку ринку (в даному випадку питому вагу активів банку у загальній сумі по банківській системі України – див. табл. 2) та по осі X – показник рентабельності активів. В якості об'єму кола (вісь Z) використано значення фінансового результату банку (рис. 3).

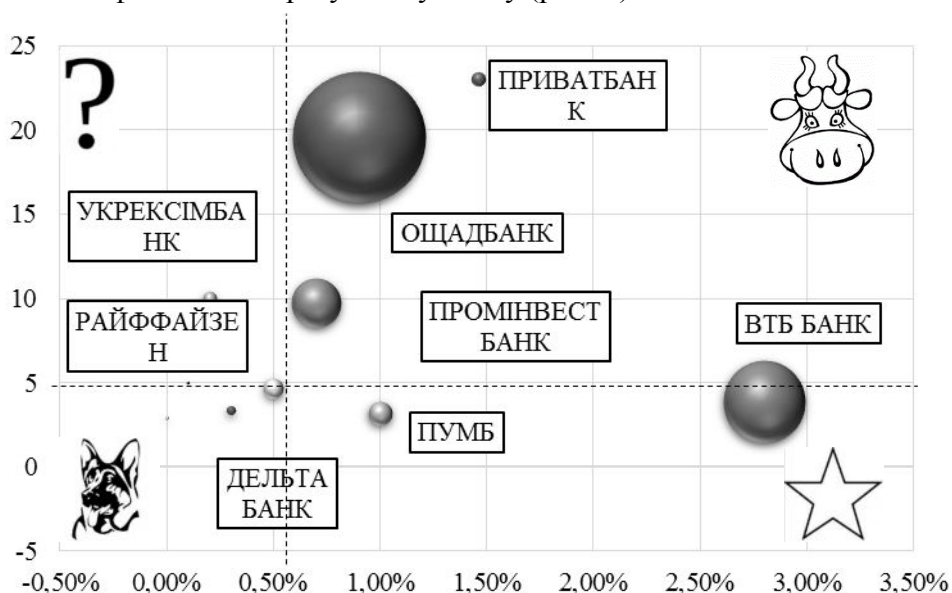

Рис. 3. Стратегічна карта конкуренції на банківському ринку України

Таким чином, ПАТ КБ «ПриватБанк» разом з Ощадбанком входить до складу так званих «дійних корів» – банків з високою відносною часткою ринку та високою рентабельністю діяльності.

Розглянемо більш детально динаміку інвестиційної діяльності ПАТ КБ «ПриватБанк» (табл. 5).

Таблиця 5

**Аналіз складу і динаміки інвестиційної діяльності ПАТ КБ
«ПриватБанк», тис. грн.**

Показник	Фактичні дані за рік:			Темп приросту	
	2010	2011	2012	2011/2010	2012/2011
Цінні папери в портфелі банку на продаж	772 821	1 055 425	815 358	36,57%	-22,75%
Цінні папери в портфелі банку до погашення	976 558	178 495	337 448	-81,72%	89,05%
Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	52 930	19 103	14 938	-63,91%	-21,80%
Інвестиційна нерухомість	0	1 507	45 367	0,00%	2910,42%
Торгові цінні папери	84401	122841	20	45,54%	-99,98%

Згідно з Постановою № 279 Національного банку України та внутрішніх положень стосовно щомісячного розрахунку резерву банк здійснює класифікацію кредитних операцій шляхом проведення інвентаризації кредитного портфеля. Згідно зі "Звітом про класифіковані кредитні операції та сформовані резерви за кредитними операціями" (форма № 302) кредитний портфель ПриватБанку за категоріями ризиків має такий вигляд (табл. 6).

Таблиця 6

**Кредитний портфель ПАТ КБ «ПриватБанк» за категоріями ризику,
тис. грн.**

Категорії ризику	Станом на кінець дня 31.09.2011 р.		Станом на кінець дня 31.09.2010 р.	
	тис. грн	у % від підсумку	тис. грн	у % від підсумку
1. Стандартні	45 336 868	29,1	38 928 437	27,8
2. Нестандартні – разом, в тому числі:	110 441 481	70,9	101 233 007	72,2
під контролем	34 753 184	22,3	19 677 552	14,0
субстандартні	13 828 179	8,9	9 961 088	7,1
сумнівні	57 534 344	36,9	68 689 871	49,0
безнадійні	4 325 774	2,8	2 904 496	2,1
Усього	155 778 349	100,0	140 161 444	100,0

Як видно із даних табл. 6, станом на кінець дня 31 вересня 2011 року, найбільшу частку мали сумнівні кредити – 36,9 % (49,0 % – у 2010 р.). Кредити стандартні становили 29,1 % у 2011 р., 27,8 % – у 2009 р. Частка під контролем кредитів збільшилася на 8,3 відсоткових пункти і

склала на 31.09.2011 р. 22,3 % (14,0 % – у 2010 р.). Частка субстандартних кредитів збільшилася на 1,8 відсоткових пункти і становила 8,9 %, а питома вага безнадійних кредитів зросла на 0,7 % і становила 2,1 %.

Таблиця 7

SWOT-аналіз ПАТ КБ «ПриватБанк»

Слабкі сторони (W)	Сильні сторони (S)
1. Текучість кадрів на низьких посадах 2. Низька зацікавленість рядових співробітників в розвитку банку 3. Висока вартість повернутих ресурсів для іпотечного кредитування і низька привабливість кредитування для населення із-за високої вартості кредитів 4. Висока вартість інших деяких послуг, в порівнянні з конкурентами	1. Лідируючі позиції на банківському ринку 2. Досвід роботи на ринку 3. Висококваліфікований персонал 4. Широкий асортимент запропонованих послуг 5. Високий рівень банківського сервісу 6. Широка мережа філій в Україні і за кордоном 7. Наявність електронної пошти, зв'язок через Web-вузли 8. Наявність в банку власного програмного забезпечення 9. Система підвищення кваліфікації персоналу
Можливості (O)	Загрози (T)
1. Наявність тісних контактів із іншими організаціями 2. Погіршення позицій конкурентів; 3. Збільшення частки ринку 4. Позитивні оцінки міжнародних рейтингових агентств	1. Низька платоспроможність населення 2. Занепад економічної активності споживачів банківських послуг 3. Підвищення вартості і зменшення попиту на банківські інвестиційні послуги 4. Вихід на ринок нових конкурентів 5. Поліпшення на ринку позицій конкурентів 6. Зростання інфляції і процентних ставок посилення фінансової кризи 7. Розширення регіональних банків 8. Високі темпи зростання не тільки об'ємів інвестиційної діяльності, але і ризикованості даних операцій.

Результати проведеного аналізу дають змогу зробити висновок, що у структурі кредитного портфеля за категоріями ризику знизилася частка сумнівних кредитів і зросла частка кредитів під контролем, субстандартних, стандартних та безнадійних кредитів (як наслідок впливу фінансової кризи на платоспроможність позичальників, яка також

знизилась, що підтверджено їх фінансовою звітністю) і знизилася частка сумнівних кредитів. Це свідчить про підвищення ризику кредитно-інвестиційного портфеля.

У табл. 7 та 8 наведено SWOT-аналіз ПАТ КБ «ПриватБанк» та визначено можливі стратегії подальшого розвитку інвестиційної діяльності.

Таблиця 8

**Стратегічні альтернативи розвитку інвестиційної діяльності
ПАТ КБ «ПриватБанк»**

SO-стратегія	ST-стратегія
1.Розширення участі на ринку банківських інвестиційних послуг 2.Залучення уваги клієнтів до послугам, що надаються банком 3. Розширення послуг з використання мережі Інтернет - доступ в банк з будь-якої точки світу 4.Розширення масштабів роботи з приватними особами і корпоративними клієнтами 5.проведення інноваційних рішень в даній області	1 . Утримати клієнтів від переходу до конкурента, проінформувавши їх про високу якість і прийнятну ціну інвестиційних послуг банку. 2. Використання головних переваг по відношенню до конкурентів: досвід роботи і висока репутація. 3.Зниження ризикованості операцій шляхом використання в роботі обширної інформаційної бази по клієнтах
WO-стратегія	WT-стратегія
1 Більш активна робота відділу маркетингу по інформованості потенційних клієнтів про інвестиційні послуги банку. 2. Зниження відсотків по інвестиційному кредиту за рахунок зниження вартості ресурсів 3. Зниження вимог до операційно-касових працівників	1. Вдосконалення системи управління, її динамічності і гнучкості, зберігаючи при цьому можливість зниження ризиків за рахунок масштабних ресурсів 2. Шляхом підвищення зарплати і поліпшення соціального забезпечення залучити більше професійних кадрів у сфері інвестицій

Висновки. В якості ключових заходів з удосконалення інвестиційної діяльності ПАТ КБ «ПриватБанк» можна запропонувати наступні (табл. 9).

Заходи з розвитку інвестиційної діяльності ПАТ КБ «ПриватБанк»

Напрямок	Характеристика заходів
Заходи загального характеру, спрямовані на розвиток ринку (спільно з іншими банками)	Консолідоване протидія нерегульованому фінансовому посередництву, забезпечення прозорості фінансових послуг; Підвищення фінансової грамотності населення та мікробізнесу; Стимулювання добросовісної конкуренції на регіональних фінансових ринках
Заходи, спрямовані на підвищення якості фінансових послуг	Розробка і просування на ринку нових інвестиційних послуг населенню; Мінімізація інвестиційних та кредитних ризиків; Зниження вартості інвестиційних кредитів, прозорість ціноутворення; Розширення каналів рефінансування; Підвищення кваліфікації персоналу та рівня сервісу, проведення тренінгів для персоналу; Більш повне розкриття інформації
Заходи, спрямовані на підвищення доступності роздрібних фінансових послуг	Підвищення територіальної доступності кредитно-інвестиційних продуктів банку; Акцентування на розвитку роздрібних фінансових послуг в малих містах; Уточнення цільових клієнтських груп, які потребують підвищення доступності роздрібних фінансових послуг; Розширення функціоналу банківських агентів, розвиток агентської моделі надання фінансових послуг, а також моделі дистанційного банкінгу; Розвиток технологій електронних грошових коштів (ЕГК), у тому числі мобільних платежів
Заходи, спрямовані на підвищення якості обслуговування клієнтів	добробка контенту сайту на предмет змісту інформації про банк: реквізити, керівництво, філіальна мережа, банкомати, звіти, рейтинги, актуальність новин, якість сайту: навігація, відстеження «битих» посилань; додавання на сайт додаткових функцій: різні кредитні та інвестиційні калькулятори, аналітичні таблиці, порівняння за видом вкладів і тарифів; організація розсилки клієнтам пропозиції про нові продукти, привітання з днем народження тощо; інтерактивні консультації; проведення тренінгів, підвищення кваліфікації та комунікативних здібностей співробітників колл-центру; підвищення якості консультаційних послуг; скорочення часу дозвону, часу з'єднання з консультантом з урахуванням перемикачів і очікування; постійний моніторинг якості обслуговування клієнтів, у тому числі з використанням методики «mystery client»

Важливим складником банківського інвестиційного менеджменту є механізм інвестиційної взаємодії банків і його ділових партнерів – інвестиційних, консалтингових, лізингових, страхових, аудиторських, маркетингових та інших компаній, а також методи сприяння залученню інвестицій, організаційного забезпечення спільної інвестиційної діяльності з метою отримання прибутку.

Такі чинники, як формування структури процесу сприяння залученню інвестицій, створення ефективного механізму взаємодії банків з інвесторами, активізація діяльності банківських менеджерів у розробленні та реалізації інвестиційних проектів, потребують подальшого розвитку з урахуванням особливостей національної економіки України.

Література

1. Розвиток банківської системи України як основа реалізації стратегії економічного зростання : Монографія / [Ред. Дзюблюк О. В.]. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – 384 с.
2. Показники діяльності банків 2000-2012 рр. [Електронний ресурс]. // Режим доступу : <http://aub.org.ua> Дата запиту: 25.05.2013
3. Аналітичний огляд банківської системи України за 9 місяців 2011 року [Електронний ресурс]. // Режим доступу : http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_III_kv_2011.pdf Дата запиту: 25.05.2013
4. Бюлетень НБУ. – 2009. - № 3. – С. 35-40.
5. Бюлетень НБУ. – 2012. - № 2. – С. 54-58.

Abstract

Rogalskaya N.G.

Strategic analysis of credit and investment activities of commercial banks

The article deals with theoretical and methodological basis of the formation of investment potential of the banking system of Ukraine; comprehensive strategic analysis of the credit and investment activities of domestic banks on the example of PJSC CB "PrivatBank" was made.